

ΒΙΒΛΙΟΚΡΙΤΙΚΗ

Adam Watson, *Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας. Μια συγκριτική ιστορική ανάλυση*, εκδόσεις «Ποιότητα», Αθήνα 2006 εισαγωγικό σημείωμα ελληνικής έκδοσης Χάρης Παπασωτηρίου, επιστημονική επιμέλεια Χ. Παπασωτηρίου και Π. Ήφαιστος

Στη διεθνή βιβλιογραφία το βιβλίο του Adam Watson αποτελεί ήδη βασικό κείμενο ιστορίας και θεωρίας των διεθνών σχέσεων που αποτελεί εξάλλου την αιχμή του δόρατος της λεγόμενης Βρετανικής Σχολής των διεθνών σχέσεων. Βασικά, με το βιβλίο του Watson οι εκδόσεις «Ποιότητα» προσθέτουν έναν ακόμη τίτλο τους που εντάσσεται στη Βρετανική Σχολή. Οι άλλοι τίτλοι της Βρετανικής Σχολής που ήδη κυκλοφόρησαν από τις ίδιες εκδόσεις είναι των Edward H. Carr, *Η εικοσαετής κρίση, Εισαγωγή στη μελέτη των διεθνών σχέσεων*, Martin Wight, *Διεθνής Θεωρία, τα τρία ρεύματα σκέψης και Hedley Bull, Η άναρχη κοινωνία, μελέτη της τάξης στην παγκόσμια πολιτική*. Αν και παραπλήσια επιστημονικής πειθαρχίας κυκλοφόρησαν επίσης τα βιβλία των John Rawls, *Το δίκαιο των Λαών* και Robert Gilpin, *Πόλεμος και Αλλαγή στην διεθνή πολιτική*.

Η εξέλιξη της διεθνούς κοινωνίας ίσως αποτελεί την κορύφωση της Βρετανικής Σχολής που πολλοί άλλοι σήμερα προσπαθούν να μιμηθούν ή να συνεχίσουν. Τα κείμενα των Carr, Bull, Wight και Watson παραμένουν κλασικά και αξεπέραστα. Ο Watson, βασικά, εξετάζει την δημιουργία και

εξέλιξη του διακρατικού συστήματος διατρέχοντας όλη τη γνωστή ανθρωπινή ιστορία από την αρχαιότητα μέχρι τις μέρες μας. Γράφοντας με γλαφυρότητα και καθαρότητα προσεγγίζει την ιστορία διεθνών σχέσεων εκλεκτικά αλλά χωρίς να παραλείπει ούτε μια ιστορική περίοδο. Αν και προσφέρει ένα μοναδικό ιστορικό πανόραμα, δεν πρόκειται για μια απλή ιστορική ανάλυση. Πρόκειται για μια δυναμική συγκριτική εξέταση των διακρατικών συστημάτων όλων των εποχών που διαρκώς συγκρίνονται μεταξύ τους συνάγοντας ταυτόχρονα αίτια, αιτιατά και συμπεράσματα για τη μορφή, το χαρακτήρα και τις λειτουργίες της διακρατικής οργάνωσης. Έτσι γίνεται μια εντυπωσιακή απεικόνιση και ανάλυση των βαθύτερων διαμορφωτικών παραγόντων του ιστορικού γίνεσθαι αλλά και των προβλημάτων που δημιούργησε ο ιστορικός κατακερματισμός σε πολλά κράτη απόρροια των πολλών κοινωνιών.

Το μεγάλο πλεονέκτημα της ανάλυσης του Watson είναι ότι κατορθώνει να καταγράψει και να ερμηνεύσει υπό το πρίσμα μιας αξιολογικά ουδέτερης προσέγγισης τη φύση και τις λειτουργίες του διακρατικού συστήματος στο σύνολο των εκφάνσεων και εκδηλώσεών του. Αρχίζοντας από τα αρχαία χρόνια περιγράφει με ενάργεια το πρώτο σύστημα των Σουμερίων και Ασσύριων για να φθάσει στην Περσική Αυτοκρατορία, οι διπλωματικές και πολιτικές προσεγγίσεις της οποίας μας είναι εν πολλοίς άγνωστες. Δεν πρόκειται μόνο για ένα μεγάλο πολιτισμό αλλά και ένα διοικητικό και εξουσιαστικό σύστημα που κυριάρχησε επί αιώνες επηρεάζοντας την μετεξέλιξη των διεθνών σχέσεων. Στην Ελλάδα, έχοντας κυρίως στο μυαλό την σύγκρουση με τα ελληνικά κράτη και στην συνέχεια την συντριβή της Περσικής Αυτοκρατορίας από τους Μακεδόνες ελάχιστα γνωρίζουμε για αυτό τον μεγάλο πολιτικό πολιτισμό που επηρέασε δραστικά την εποχή του, που επηρέασε ακόμη και τους νικητές Μακεδόνες και γύρω από τον οποίο περιστράφηκε ο αρχαίος κόσμος και όχι μόνο. Παρεμβάλλοντας την πιο οικεία σε εμάς κλασική και μακεδονική εποχή των οποίων προσφέρει μια σύντομη αλλά περιεκτική περιγραφή, ο Watson αναλύει άγνωστα διεθνή συστήματα όπως το ινδικό και το κινεζικό, τη διοίκηση, φιλοσοφικά ρεύματα, τον ιστορικό ρόλο των οποίων δεν παύει να συγκρίνει και ερμηνεύει σε αναφορά με όλα τα υπόλοιπα. Διαβάζοντας το ινδικό σύστημα, για παράδειγμα, εκπληκτος ο αναγνώστης ανακαλύπτει ιδέες και διεθνολογικές ερμηνείες που βρίσκονται εγγύτατα στο Θουκυδίδη και άλλους Έλληνες κλασικούς. Η ιστορικά κομβική Ρωμαϊκή Αυτοκρατορία είναι επίσης ένα από τα πιο δυνατά κομμάτια της ανάλυσής του. Ο Watson περιγράφει την εξέλιξη, άνθηση και παρακμή της Ρώμης και την παράλληλη ανάδυση της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας για την οποία όποιος ενδιαφέρεται για μια πυκνή και περιεκτική ανάλυση και ερμηνεία καλά θα κάνει να ανατρέ-

ξει στο έξοχο αυτό κείμενο. Σημειώνεται μόνο ότι μελετώντας την *Βυζαντινή Οικουμένη* και την διπλωματία που την πέτυχε για μια περίπου χιλιετία κάποιος συνειδητοποιεί δύο τουλάχιστον πράγματα. Αφενός το πόσο λίγο γνωρίζουμε την μεγάλη αυτή «στιγμή» της ελληνικής ιστορίας και αφετέρου πόσο πολλοί άλλοι διδάσκονται από αυτή ενώ εμάς μας αφήνει παγερά αδιάφορους. Αξιοσημείωτη και πρωτότυπη είναι επίσης η εξέταση του Μεσαίωνα που οδηγούσε σε μια κοινωνική και πολιτική εξομοίωση μέχρι που οι θεοκρατικές υπερβολές του Πάπα οδήγησαν στην αντι-ηγεμονική συσπείρωση των ευρωπαϊκών κρατών που στην συνέχεια μετά τις συνθήκες της Βεστφαλίας και της Ουτρέχτης έφερε το σύγχρονο διακρατικό σύστημα όπως το γνωρίζουμε σήμερα. Ακριβώς, αναλύοντας συστηματικά το σύστημα ισορροπίας δυνάμεων μετά την Βεστφαλία ο αναγνώστης θα κατανοήσει στην εντέλεια το πώς προέκυψε το κράτος, το έθνος-κράτος, το διεθνές δίκαιο και οι σύγχρονοι διεθνείς θεσμοί. Θα κατανοήσει πολύ καλά γιατί η παρ' ολίγο επικράτηση των Αψβούργων δεν τελεσφόρησε (εδώ είναι από τις λίγες στιγμές της ανάγνωσης που ο αναγνώστης διακρίνει μια λανθάνουσα νοσταλγία του συγγραφέα για μια χαμένη ενότητα της Ευρώπης που θα προέκυπτε αν δεν είχε ανατραπεί από την ανάδειξη του αντι-ηγεμονικού έθνους-κράτους). Θα κατανοήσει επίσης ο αναγνώστης, στις σφοδρές δυναμικές που αναπτύχθηκαν τους τελευταίους αιώνες όταν έλαβαν χώρα τεράστιες μετακινήσεις πληθυσμών στην βάση του θρησκευτικού δόγματος, οδηγώντας έτσι τα κράτη σταδιακά στην εσωτερική αρχικά θρησκευτική και στην συνέχεια «εθνική» ολοκλήρωση.

Σίγουρα, προσπαθώντας να περιγράψεις ένα τέτοιο κείμενο το αδικείς επειδή παραλείπεις τόσο τον τεράστιο πλούτο πληροφοριών και ερμηνειών που προσφέρει όσο και την συγκριτική μελέτη των διακρατικών σχέσεων όπως διαμορφώνονται και ολοκληρώνονται για να φτάσουμε στην σύγχρονη εποχή που σηματοδεύτηκε από την ευρωπαϊκή επέκταση στον υπόλοιπο κόσμο — με οτιδήποτε συνέπειες αυτό έχει —, την στην συνέχεια συρρίκνωση αυτής της επέκτασης και την μετατροπή του σύγχρονου ευρωπαϊκού συστήματος σε παγκόσμιο-διεθνές σύστημα.

Κεντρικό πόρισμα του Watson — όπως εξάλλου και των άλλων ταγών της Βρετανικής Σχολής στους οποίους αναφερθήκαμε πιο πάνω — είναι ότι παρά τις σφοδρές συγκρούσεις και ανακατατάξεις που οδήγησαν στον σύγχρονο διεθνή πολιτειακό και κοινωνικό κατακερματισμό, αναδείχθηκε εντούτοις μια διεθνής κοινωνία κρατών με κώδικες, νόρμες, θεσμούς και πολλές άλλες μεθόδους διεθνούς διακυβέρνησης. Κύριο χαρακτηριστικό αυτών των ταγών της διεθνούς θεωρίας είναι ότι δεν περιπίπτουν σε επιστημονικά και λογικά σφάλματα όταν πάρα πολλές σχολές και ρεύματα σκέψης χωρίς να κατανοούν τα βαθύτερα χαρακτηριστικά αυτού του διεθνούς συστήματος

με τον ένα ή άλλο τρόπο και σε διαφορετικές κατά περίπτωση βαθμίδες περιγράφουν, προσδοκούν ή ευελπιστούν στην ανατροπή του και στην εγκαθίδρυση ενός παγκόσμιου κοσμοπολιτικού συστήματος. Οι ταγοί της Βρετανικής Σχολής, ακριβώς, είναι πρωτίστως πολιτικοί ρεαλιστές, δηλαδή συνεπείς με μια αξιολογικά ουδέτερη θουκυδίδεια αντίληψη της ανάλυσης των διεθνών σχέσεων που περιγράφει και ερμηνεύει, χωρίς ποτέ ο συγγραφέας να σκεφτεί ότι μπορεί στο όνομα των δικών του προκαταλήψεων ή ευσεβών πόθων να διαστρεβλώσει την πραγματικότητα. Η ανάλυση αυτή, μάλιστα, διαφέρει από άλλους πολιτικούς ρεαλιστές επειδή εμβαθύνει και εξειδικεύει πτυχές και αποχρώσεις αυτής της πραγματικότητας που καθιστούν τις ερμηνείες των διακρατικών σχέσεων στην βάση της θουκυδίδειας παράδοσης πιο βάσιμες και πιο εξειδικευμένες.

Τέλος, αλλά όχι το τελευταίο που θα μπορούσε να αναφερθεί, η ανάλυση των διεθνών θεσμών και του διεθνούς δικαίου στα τελευταία κεφάλαια του βιβλίου, θα πρέπει ίσως να διαβαστεί από όλους τους νομικούς διεθνολόγους και αναλυτές των θεσμών στην Ελλάδα. Αν και πάλι ο παρατηρητικός αναλυτής διακρίνει και μια νοσταλγία του συγγραφέα για ένα διεθνές σύστημα που εξ ανάγκης θα μπορούσε να διέπεται από κάποιου είδους πεφωτισμένη ηγεμονική διακυβέρνηση στα πρότυπα του συστήματος ισορροπίας δυνάμεων ή του Συμβουλίου Ασφαλείας, η ανάλυσή του είναι προσεκτική και αμφίπλευρα διατυπωμένη. Αφενός αυτό δεν τον παρασύρει σε αξιολογικές διατυπώσεις και αφετέρου η εξέταση της σύγχρονης διακυβέρνησης είναι γόνιμα σύνθετη και οπωσδήποτε χωρίς εκπτώσεις ή λογικά άλματα όσον αφορά τα προβλήματα, τα αδιέξοδα και τα διλήμματα των συγχρόνων διακρατικών σχέσεων.

Το βιβλίο του Adam Watson, σε μια εξαιρετική απόδοση στα Ελληνικά από την Ηρακλεία Στροϊκού, επιμελημένο από δύο διεθνολόγους και με ένα επιστημονικό ευρητήριο που δεν μας συνηθίζουν πολλές ελληνικές εκδόσεις είναι ένα υποχρεωτικό ανάγνωσμα για όποιον ενδιαφέρεται να κατανοήσει το διεθνές σύστημα.

Μάριος Α. Ευρυδιάδης*

* ΣΗΜΕΙΩΣΗ ΤΕΤΡΑΔΙΩΝ

Ο Μάριος Α. Ευρυδιάδης είναι ερευνητής στο ΙΑΑ και διδάσκει Διεθνείς Σχέσεις στο Πάντειο Πανεπιστήμιο.